

Της **Οντέτ Βαρών - Βασάρ***

Εφημερίδα [?? ???, 23.1.2023](#): Το βιβλίο της, που κυκλοφόρησε το 1989, ήταν το πρώτο στην Ελλάδα από επιζήσασα στρατοπέδων. Στη νέα έκδοση και το επίμετρο αναδεικνύεται η εξέλιξη της μνήμης του Ολοκαυτώματος.

Η πρώτη ανάγνωση του χειρογράφου της Μπέρρυ Ναχμίας, το μακρινό καλοκαίρι του 1987, υπήρξε ιδρυτική για μένα. Ήταν σαν η συγγραφέας, αγαπημένη θεία μου που δεν μου είχε μιλήσει ποτέ για το θέμα, να με πήρε από το χέρι και να μ' έβαλε στον κόσμο του στρατοπέδου: στον κόσμο του θανάτου για τους πολλούς και της επιβίωσης για τους ελάχιστους τυχερούς, στον κόσμο του παραλογισμού, εκεί που δεν υπάρχει γιατί, που η αυθαιρεσία είναι νόμος, οι άνθρωποι δεν έχουν όνομα και οι γυναίκες δεν έχουν μαλλιά. Εκεί που δεν υπάρχει «γιατί». Ο αναγνώστης ταξιδεύει μαζί της στοιβαγμένος στο τρένο, εισέρχεται στο στρατόπεδο και αντιμετωπίζει το ριζικό κακό, αλλά και τις τεράστιες δυσκολίες στην καθημερινή επιβίωση σ' ένα σύμπαν που δεν έχει τίποτε να κάνει με τον κανονικό κόσμο.

? ????????

Τον Απρίλιο του 1944 η Μπέρρυ Κασσούτο είναι ένα κορίτσι είκοσι χρονών που ζει στην Καστοριά σε μια μεγάλη εβραϊκή οικογένεια. Οι καστοριανοί Εβραίοι, όπως κι οι θεσσαλονικείς κι όλοι οι Εβραίοι των πόλεων της Μακεδονίας και της Θράκης ήταν σεφαραδίτες, απόγονοι δηλαδή των ισπανόφωνων Εβραίων που ήρθαν διωγμένοι από την καθολική Ισπανία και βρήκαν καταφύγιο στις φιλόξενες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ριζωμένη λοιπόν κοντά τεσσερις αιώνες στις όχθες της λίμνης της Καστοριάς, η εβραϊκή κοινότητα ζούσε και ευημερούσε στη συνοικία την επονομαζόμενη «Εβραΐδα». Η ίδια η Μπέρρυ ήταν πολύ δεμένη με τον γενέθλιο τόπο και αγαπούσε πολύ την ιδιαίτερη πατρίδα της. Ο προπολεμικός κόσμος της, όπως τον αντιλαμβανόταν η ίδια, αποτελούνταν από Καστοριανούς,

Εβραίους και Χριστιανούς.

Στην Καστοριά θα συλληφθεί από τις γερμανικές αρχές Κατοχής, μαζί με όλη της την οικογένεια και ολόκληρη την εβραϊκή κοινότητα (1.000 άτομα περίπου) στις 24 Μαρτίου του 1944. Αφού κρατηθούν λίγες μέρες στο Γυμνάσιο Θηλέων, στοιβαγμένοι, έντρομοι και νηστικοί, θα μεταφερθούν στο στρατόπεδο στο Χαρμάνκιοϊ, σε προάστιο της Θεσσαλονίκης, όπου την 1η Απριλίου θα επιβιβαστούν στον συρμό που έχει άγνωστο προορισμό. Στις 11 Απριλίου η αποστολή θα φτάσει στο στρατόπεδο εξόντωσης του Αουσβιτς-Μπίρκεναου, άγνωστο ως τότε προορισμό, κι ας είχε εκτοπιστεί όλη η κοινότητα της Θεσσαλονίκης εκεί έναν χρόνο νωρίτερα (άνοιξη του '43). Η υπόλοιπη οικογένεια, από τον παππού της μέχρι τα αδερφάκια και ξαδερφάκια της που είναι πολύ μικρά, θα σταλεί κατ' ευθείαν στους θαλάμους αερίων. Δεν θα επιζήσουν ούτε νέοι άνδρες, όπως ο αδερφός της κι ο θείος της. Το ίδιο και συνομήλικες φίλες της με μωρά. Εκείνη και τη λίγο μικρότερη ξαδέλφη της Γκίτα Ζαχαρία τις σώζει το γεγονός ότι δεν έχουν μωρά, ότι είναι νέες και γερές και τις επιλέγουν για εργασία. Κι όταν η Μπέρρυ προσπαθεί απεγνωσμένα να ανέβει στο καμiónι με τον πατέρα της και τους άλλους, που δεν ξέρει ότι έχει προορισμό τους θαλάμους αερίων, ένας Γερμανός την εμποδίζει, την ξυλοκοπά και την υποχρεώνει να υπακούσει. Πρώτη σύμπτωση: αν κάποιος άλλος στη θέση του δεν είχε επιμείνει τόσο, η κοπέλα θα είχε την τύχη των υπολοίπων. Η ζωή των επιζώντων είναι φτιαγμένη από άπειρες τέτοιες συμπτώσεις.

? ?????? ??? ?? ??????

Το βιβλίο της χωρίζεται σε τρία μέρη: τη ζωή της πριν από την εκτόπιση, το στρατόπεδο και την επιστροφή. Η αφήγηση της στρατοπεδικής εμπειρίας καταλαμβάνει 160 σελίδες από τις 260. Ξεκινά, όπως και οι περισσότερες μαρτυρίες, με το φριχτό ταξίδι για το Αουσβιτς, συνεχίζει με την παραμονή επί δέκα μήνες στο στρατόπεδο του Μπίρκεναου, ύστερα αφηγείται τη φριχτή πορεία, «κούρσα θανάτου», όπως την ονομάζει, και τέλος τα ναζιστικά στρατόπεδα της Γερμανίας από τα οποία περνά και όπου θα τη βρει η απελευθέρωση αρχές Μαΐου του '45. Δεκατέσσερις μήνες σχεδόν από την εκτόπισή της. Οι υπόλοιπες 100 σελίδες μοιράζονται στα πριν, τα παιδικά κι εφηβικά χρόνια στην Καστοριά, στον χαμένο δηλαδή για πάντα παράδεισο, και στην περίοδο από την απελευθέρωση μέχρι την επιστροφή στην Ελλάδα.

Στο στρατόπεδο θα μάθει για τον φρικαλέο θάνατο όλων των δικών της στους θαλάμους αερίων, θα γνωρίσει τον φόβο του θανάτου αυτού και για την ίδια, τις κακουχίες, το κρύο, την πείνα. Το στρατόπεδο ήταν η πείνα. Γράφει για δυο φέτες ψωμί με μαργαρίνη και μαρμελάδα, αναπάντεχο δώρο, που κέρδισε μια μέρα αφού τραγούδησε εβραϊκά τραγουδάκια σε μια Πολωνή Στούμποβα: «Το κοίταζα, το ξανακοίταζα, το 'βαλα πρώτα στη μύτη μου να το μυρίσω, για να θρέψω την καρδιά μου, μετά να το γευτώ. Επειτα, πριν ακόμα το βάλω στο στόμα μου, θυμήθηκα την Ντόρα κι έτρεξα να της προσφέρω κι αυτήνης λίγο απ' αυτό το αναπάντεχο που κέρδισα εκείνη τη μέρα» (σ. 136). Το κρύο, η πείνα, ο φόβος, όλα αυτά που μπορεί να βιώσουμε και στην κανονική ζωή κάποια στιγμή, δεν έχουν καμία σχέση με αυτά που βίωναν στο Μπίρκεναου, θα έπρεπε σχεδόν να εφευρεθούν άλλες λέξεις. Και δούλεψε σκληρά: το κομάντο Κάναντα, όπου ξεδιαλέγονταν

τεράστιες στοίβες ρούχων και άλλων αντικειμένων για να σταλούν στη Γερμανία, ήταν μεγάλη τύχη. Μπορούσε να δουλεύει μέσα και όχι στο ύπαιθρο και να «οργανώνει», όπως ήταν η λέξη στη διάλεκτο των κρατουμένων για όσα έπαιρναν κρυφά, με τεράστιο κίνδυνο, κάποια αντικείμενα που τα αντάλλαζε το βράδυ με άλλα πιο απαραίτητα για εκείνη, συνήθως τροφή. Εμαθε δηλαδή να επιβιώνει στις πιο αδιανόητες και απάνθρωπες συνθήκες.

Η απελευθέρωση λοιπόν θα τη βρει στο Μάλχοβ, ένα στρατόπεδο κοντά στο Βερολίνο. Τότε και μόνο τότε εκείνη καταρρέει: «Μόλις είδα τους Ρώσους γιατρούς, μου συνέβη κάτι παράξενο: εγκατέλειψα τον εαυτό μου κι αφέθηκα στα χέρια τους. Δεν ήθελα ν' αντιδράσω άλλο. Φτάνει, είπα» (σ. 223-224). Την έσωσαν οι ρώσοι γιατροί και οι νοσοκόμες, που τη φρόντισαν πάρα πολύ. Εκείνη ήταν μία από τις στιγμές που έφτασε πολύ κοντά στον θάνατο.

? ?????????

Η επιστροφή δεν ήταν προδιαγεγραμμένη, η Μπέρρυ πήρε πολλές αποφάσεις για τη ζωή της από τη μέρα που ελευθερώθηκε το Μάλχοβ. Για τους έλληνες εβραίους επιζώντες δεν προβλέπεται τρόπος να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Πρέπει να τα καταφέρουν μόνοι τους. Η οδύσσεια της επιστροφής είναι από τα πιο συναρπαστικά τμήματα του βιβλίου της. Αφού αναρρώνει, συναντά μια ομάδα ελλήνων «ελεύθερων εργατών» που είχαν πάει να δουλέψουν στη ναζιστική Γερμανία και αναζητούσαν τρόπο να επιστρέψουν. Περνά μαζί τους κρυφά από τον ρωσικό τομέα του Βερολίνου στον αμερικανικό, κι οι Αμερικανοί τούς στέλνουν στις Βρυξέλλες. Εκεί ένα εύπορο άτεκνο ζευγάρι Εβραίων της προτείνει να την υιοθετήσει, να τη σπουδάσει, να τη φροντίσει. Αρνείται. Επιμένει να επιστρέψει στην Ελλάδα, και το πετυχαίνει. Έχει γίνει μια χειραφετημένη νέα γυναίκα. Η αφήγησή της τελειώνει ενώ βρίσκεται στο στρατιωτικό αεροπλάνο που τη μεταφέρει από τις Βρυξέλλες στην Αθήνα. Εκεί σταματά, μετέωρη στον αέρα. Μετά, θα είναι μια άλλη εποχή.

? ?????? ??? ?? ???????????

Η σιωπή γύρω από την εξόντωση των Εβραίων από τους ναζί, με τη βοήθεια των συμμάχων τους και των δωσίλογων συνεργατών τους, ήταν βαριά και κράτησε πολλές δεκαετίες. Γενικότερα όμως ο λόγος που παρήγαγε η εμπειρία των ναζιστικών στρατοπέδων, η στρατοπεδική λογοτεχνία, όπως ονομάστηκε αργότερα, ήταν ένας δύσκολος λόγος. Οι περισσότεροι μάρτυρες δεν θα γράψουν αμέσως, αλλά αρκετές δεκαετίες αργότερα ακόμη κι αν δεν είχαν εκτοπιστεί ως Εβραίοι αλλά ως πολιτικοί κρατούμενοι σε ναζιστικά στρατόπεδα. Ο Χόρχε Σεμπρούν, πολιτικός κρατούμενος στο Μπούχενβαλντ, στο βιβλίο του Γραφή ή Ζωή (Εξάντας, 1995) αναλύει τους λόγους αυτής της ετεροχρονισμένης γραφής. Η μνήμη/γραφή τον οδηγούσε πίσω στον θάνατο, ενώ η λήθη/ζωή τον έφερνε στη ζωή. Επρεπε να αφήσουν πίσω τους τις μαύρες αναμνήσεις, να περάσουν μια περίοδο θεραπευτικής λήθης, για να συναντήσουν πάλι τη ζωή αυτοί οι νέοι άνθρωποι. Ο Πρίμο Λέβι, πάλι, που ανήκει στις εξαιρέσεις που δημοσίευσαν πολύ νωρίς, το 1947, δεν θα κατακτήσει τη φήμη του παρά μέσα στις δεκαετίες του '60 και του '70 (Εάν αυτό είναι ο άνθρωπος, Αγρά, 1997). Αυτή η διαλεκτική της λήθης και της μνήμης, της σιωπής και της γραφής βασανίζει και τη συγγραφέα της

Κραυγής. Το λέει εξ αρχής στον πρόλογό της, όταν βασανίζεται από δύο φωνές και η μια της λέει να βυθιστεί στο παρελθόν και να γράψει, και η άλλη την αποτρέπει. Το έλεγε ήδη με κάποιον τρόπο στην πρώτη φράση του πρώτου της κειμένου του 1946 στην εφημερίδα Ισραηλιτικών Βήμα με τίτλο: «Θέλησα να μη θυμάμαι πια και να σβήσω από τη μνήμη μου τα φριχτά μαρτύριά μου. (...) Εφτασε να ξανάρθει μία 18 Ιανουαρίου, για να με φέρει πίσω στην κόλασι της ομηρίας». 18 Ιανουαρίου του 1945 εκκενώθηκε το Αουσβιτς κι άρχισαν οι πορείες θανάτου, στις οποίες πέθανε πολύ μεγάλος αριθμός.

Η ίδια τήρησε απόλυτη σιγή από την επιστροφή ως το 1981, που έκανε την πρώτη ομιλία της. Ο προσωπικός λόγος που επιστρέφει στη μνήμη τη δεκαετία του '80 είναι πως η ξαφνική απώλεια του συζύγου της, Μεντές Ναχμίας, το 1980 της επιτρέπει και της επιβάλλει να επαναπροσδιοριστεί. Η οικογενειακή ζωή έχει πάρει άλλη τροπή, τα παιδιά της είναι ενήλικα από καιρό, έχει πλέον εγγόνια, δεν έχει άλλες υποχρεώσεις. Η νέα ταυτότητα που η ίδια θα χτίσει για την υπόλοιπη ζωή της είναι η ταυτότητα του επιζώντα που μάχεται για αυτή τη μνήμη. Και αυτή είναι μια στάση εξόχως πολιτική. Η Μπέρρυ Ναχμίας δεν πρόβαλε ποτέ την ιδιότητα του «θύματος». Δεν επιζητούσε τον οίκτο. Απαιτούσε αντίθετα να ενώσει τη φωνή της με τους άλλους για να καταγγείλει το αποτρόπαιο έγκλημα του ναζισμού και του αντισημιτισμού. Και για να διασώσει τη μνήμη όσων χάθηκαν, και για να μιλήσει για όλους όσους και όσες δεν ήταν σε θέση να γράψουν οι ίδιοι, κι ας είχαν γνωρίσει την ίδια εμπειρία. Η εμπειρία της Μπέρρυς δεν ήταν ένα τείχος που την απέκοπτε από τον έξω κόσμο. Ήταν η γέφυρα για να επικοινωνήσει με τον κόσμο. Εξού και ο τίτλος του βιβλίου Κραυγή για το αύριο. Προς ένα καλύτερο αύριο προσέβλεπε και γι' αυτό εργαζόταν, το μέλλον την απασχολούσε, όχι το παρελθόν. Αυτή είναι και η παρακαταθήκη της.

? ????? ???? ??????????????

Αν το 1989 που εκδόθηκε το βιβλίο η Μπέρρυ Ναχμίας ήταν η δημιουργός ενός βιβλίου, του πρώτου που κυκλοφορούσε από γυναίκα συγγραφέα, αυτό το βιβλίο δεν μπορούσε να εκδοθεί σήμερα δίχως μνεία του τι άλλο έκανε η συγγραφέας. Αν οι περισσότεροι μάρτυρες ολοκληρώνουν το χρέος της μνήμης με τη συγγραφή της μαρτυρίας τους, για τη συγγραφέα της Κραυγής η έκδοση δεν ήταν το τέλος, αλλά μόνο η αφετηρία. Για αυτή λοιπόν τη δράση της, αλλά και για την υπόλοιπη ζωή της, έγραψα ένα επίμετρο 90 σελίδων. Το βιβλίο στη νέα έκδοση περιέχει και μια εκτενή βιογραφία και μελέτη της δράσης της. Καθώς μελετώ πάνω από μία δεκαετία την ανάδυση της μνήμης της γενοκτονίας των Εβραίων στην Ελλάδα, όταν έσκυψα πάνω στο αρχείο της Μπέρρυς, που απόκειται στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος, για να τεκμηριώσω την εικόνα που είχα για τη δράση της, ανακάλυψα το εξής: δεν υπήρχε πτυχή της μνήμης του Ολοκαυτώματος στην οποία να μην είχε εμπλακεί, συχνά με καθοριστικό τρόπο. Όλα τα κανάλια από τα οποία περνούσε η συγκρότηση της μνήμης αυτής στην Ελλάδα από τα τέλη της δεκαετίας του '80 ως το 2007, που αποσύρθηκε, έπαιρναν σάρκα και οστά μέσα από τη δράση της Μπέρρυς Ναχμίας. Θα μπορούσα να αφηγηθώ τη συγκρότηση αυτής της μνήμης στην Ελλάδα μέσα από τη δραστηριότητά της.

Η Μπέρρυ Ναχμίας δεν είναι πλέον μόνο η συγγραφέας μιας από τις πρώτες και

συγκλονιστικότερες μαρτυρίες για την εκτόπιση στο Αουσβιτς-Μπίρκεναου, είναι και μια ακτιβίστρια που υπηρέτησε με τη δράση της την αναδυόμενη Μνήμη του Ολοκαυτώματος στην Ελλάδα κι άφησε το αποτύπωμά της σε πλείστους όσους τομείς. Δίνω ελάχιστα παραδείγματα: πώς η Καστοριά, πόλη δίχως Εβραίους μεταπολεμικά, αποκτά μνημείο Ολοκαυτώματος το 1996, έναν χρόνο πριν από τη Θεσσαλονίκη και 14 χρόνια πριν από την Αθήνα; Χάρη στη δραστηριοποίησή της. Η επαναδραστηριοποίηση της Ένωσης Ομήρων Ισραηλιτών Ελλάδος, της οποίας υπήρξε πρόεδρος από το 1988 ως το 2006, είναι δικό της έργο, όπως και η ίδρυση σωματείου το 1992 με την επωνυμία «Απόγονοι θυμάτων Ολοκαυτώματος».

Η Μπέρρυ μίλησε στα πρώτα Σεμινάρια του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος σε δασκάλους και στις πρώτες επισκέψεις μαθητών στο Μουσείο. Ήταν ανοιχτή σε κάθε πρόσκληση. Τέλος, υποδέχθηκε την επίσημη προσκεκλημένη Σιμόν Βέλ επί σκηνης σε μία από τις πρώτες τελετές για την Ημέρα Μνήμης Θυμάτων Ολοκαυτώματος στις 27 Ιανουαρίου 2006. Σε μια Ελλάδα που μόλις άρχιζε να «θυμάται» και να τιμά τόσο τη μακραίωνη παρουσία Εβραίων σε αυτόν τον τόπο όσο και την άγρια εξόντωσή τους.

*? ?????-????? ????? ?????????? ??? ?????????? ??? ???????? «? ?????????? ????? ??????. ??? ???? ???? ????? ?????? ??? ????? ??????????» (?????, 2009) ??? «? ?????? ????? ?????????? ??????. ??????? ??? ?? ?????????? ??? ??????» (?????, 2013)

ΠΗΓΗ: [?? ???, 23.1.2023](#)

ΣΧΕΤΙΚΑ:

ΜΗΝΥΜΑΤΑ

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΑΝΑΡΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΕΣΒΗ ΤΟΥ ΙΣΡΑΗΛ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

[#WE REMEMBER 2023 ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023 ΣΤΙΣ Ι.Κ. ΕΛΛΑΔΟΣ](#)

[ΤΟ ΕΜΕ & ΤΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΓΚΑΙΤΕ ΔΙΟΡΓΑΝΩΝΟΥΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ «ΚΡΑΥΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΡΙΟ»](#)

[ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΑ ΣΕΙΡΑ ΤΗΣ ΕΡΤ «ΤΟ ΒΡΑΧΙΟΛΙ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ»](#)

[ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ «ΗΛΙΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ. Για τους Εβραίους της Σαλονίκης»](#)

[ΤΡΙΚΑΛΑ: ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ «ADIO QUERIDA: ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΤΟ ΑΟΥΣΒΙΤΣ - 80 ΧΡΟΝΙΑ» ΘΑ ΠΡΟΒΛΗΘΕΙ ΣΤΟ 25ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΝΤΟΚΙΜΑΝΤΕΡ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ](#)

[ΤΟ ΚΙΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023 - Συνάντηση με τους Ειδικούς Απεσταλμένους για τον Αντισημιτισμό](#)

[KIS FOR THE HOLOCAUST REMEMBRANCE DAY 2023 -Meeting with the Special Envoys on Anti-Semitism](#)

[ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ «ΜΠΕΡΡΥ ΝΑΧΜΙΑΣ – ΚΡΑΥΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΑΥΡΙΟ»](#)

[ΤΟ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΙΜΗΣΕ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023 ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ «ΗΜΕΡΑ ΣΑΒΒΑΤΟ»](#)

[Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ «ΜΕΡΑ ΣΑΒΒΑΤΟ» ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΤΗΚΕ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[«ΑΦΗΣΤΕ ΜΕ ΝΑ ΕΙΜΑΙ Ο ΕΑΥΤΟΣ ΜΟΥ»: ΈΚΘΕΣΗ – ΔΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ 1ο ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ 3ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΛΑΡΙΣΑΣ](#)

[Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΑΤΤΙΚΗΣ & ΤΗΣ Ι.Κ. ΑΘΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[WE REMEMBER 2023 – Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[THE HELLENIC PARLIAMENT AND MUNICIPALITIES AROUND GREECE JOINED THE HOLOCAUST REMEMBRANCE CAMPAIGN #WE REMEMBER 2023](#)

[ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ Ι.Κ. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ Ι.Κ. ΧΑΛΚΙΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[??????????? ??? ???????????? ?????????? ??? ??? ??. ????? ??? ??? ????? ?????? ??????????????? 2023](#)

[Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ Ι.Κ. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ](#)

[«ΤΙ ΘΥΜΑΤΑΙ Η ΠΟΛΗ» - Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΜΑΖΑΟΥΕΡ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΤΟ ΠΑΚΕΘΡΑ ΞΕΝΑΓΕΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΕ ΤΟΠΟΥΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΤΗΣ ΞΑΝΘΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΟΥΣΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΡΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΤΟ 2ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ ΤΙΜΗΣΕ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[????????? ??? ?????? ??? ??? ?????? ??????? ??????????????? 2023](#)

[????????????? ??? ?????????????? ?????????? ??? ??? ?.? ?????? ??? ??? ?????? ??????? ??????????????? 2023](#)

[?????? ?????????????? ??? PIERCE ??? ??? ?????? ??????? ??? ????????????????? 2023](#)

[ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ LAUDER ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ 2ου ΕΠΑΛ ΡΕΘΥΜΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ - ΕΜΕ ΓΙΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ](#)

[ΥΠΑΙΘΡΙΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ](#)

[ΤΟ “ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ” ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗ ΛΑΡΙΣΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[3ο ΓΕΛ ΚΑΒΑΛΑΣ: ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΡΑΓΙΚΗ ΤΥΧΗ ΤΗΣ ΕΒΡΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ](#)

[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 1ου ΓΕ.Λ. ΚΙΛΚΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ 8ου ΓΕΛ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ](#)

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

[Η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΤΙΜΗΣΕ ΜΕ ΕΝΟΣ ΛΕΠΤΟΥ ΣΙΓΗ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

[ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΗ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023](#)

ΑΡΘΡΑ - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ - ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΜΠΕΡΡΥ ΝΑΧΜΙΑΣ: ΜΙΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ. ΜΙΑ ΚΡΑΥΓΗ. ΜΙΑ ΖΩΗ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΚΙΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΤΟΥ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΚΙΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023:
«ΚΑΘΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΧΕΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ»

ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023 - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΛΕΟΝ ΣΑΛΤΙΕΛ ΣΤΟ ΑΠΕ:
«Οφειλόμενη τιμή η μετονομασία μιας κεντρικής οδού της Θεσσαλονίκης σε λεωφόρο Εβραίων μαρτύρων»

ΑΡΘΡΟ ΛΕΟΝ ΣΑΛΤΙΕΛ: Σκέψεις με αφορμή την Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος 2023

ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023 - ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΛΕΟΝ ΣΑΛΤΙΕΛ ΣΤΟ ΑΠΕ:
«Οφειλόμενη τιμή η μετονομασία μιας κεντρικής οδού της Θεσσαλονίκης σε λεωφόρο Εβραίων μαρτύρων»

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΩΣ ΜΥΣΤΙΚΟ

ΑΡΘΡΟ ΤΟΥ ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΚΙΣΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑΤΟΣ 2023:
«ΚΑΘΕ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΧΕΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ»

«ΤΟ ΒΡΑΧΙΟΛΙ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ»: Η ΒΕΑΤΡΙΚΗ ΣΑΪΑ ΜΑΓΡΙΖΟΥ ΜΙΛΑΕΙ ΣΤΗΝ ΕΡΤ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΙΡΑ

«Η ΚΟΠΕΛΑ ΠΟΥ ΚΛΑΙΕΙ» -Η ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΞΟΝΤΩΣΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΝΑΚΗ ΜΠΕΓΑ, Η ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ 77092 ΤΟΥ ΑΟΥΣΒΙΤΣ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ ΣΤΗΝ «Κ»: «ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΜΕ ΤΩΡΑ. ΔΕΝΜΠΟΡΟΥΜΕΑΛΛΟ»

ΝΑΚΙ BEGA. THE LAST GREEK JEWISH HOLOCAUST SURVIVOR

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΡΙΝΑΣ ΜΠΑΡΖΙΛΑΪ ΡΕΒΑΧ: Ήταν τριών ετών όταν βρέθηκε στο στρατόπεδο Μπέργκεν Μπέλσεν

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΛΥΚΟΡΝΙΑ ΤΗΣ ΒΕΒΗΛΩΣΗΣ